

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж МДУ»

**ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

**Практичний poradnik
для здобувачів фахової передвищої, вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта**

Мукачево 2023
МДУ

УДК 377.8.011.3-051+373.3:316.613(083.13)

Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою Мукачівського державного університету (протокол № 4 від 27.11.2023 р.)

Розглянуто та схвалено методичною радою ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж МДУ» (протокол №3 від 16.10.2023 р.)

Укладач:

Котубей Віта Федорівна, доктор філософії, викладач суспільних дисциплін ВСП «ГПК МДУ», старший викладач кафедри географії та суспільних дисциплін МДУ

Рецензент:

Лалак Наталія Володимирівна, к. пед.н., доц., доцент кафедри теорії та методики початкової освіти МДУ

Ф-79

Формування соціокультурної взаємодії майбутніх учителів початкових класів: практичний порадник для здобувачів фахової передвищої, вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта. Укл. *В.Ф.Котубей*, Мукачево: МДУ, 2023. 41с. (1,42 др.арк.)

Навчально-методичне видання спрямовано на підготовку майбутніх учителів початкових класів у галузі здійснення соціокультурної професійної діяльності з вивчення навчальних дисциплін «Історія України», «Всесвітня історія», «Громадянська освіта», «Історія світової культури», «Психологія (загальна, вікова, педагогічна)», «Педагогіка», «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» що є однією з визначальних умов успішної майбутньої професійно-педагогічної діяльності учителів НУШ та всіх хто цікавиться сучасними тенденціями розвитку освіти.

©ВСП «ГПФК МДУ», 2023

© МДУ, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ВПРАВИ, СИТУАЦІЇ, ІГРИ, ДИСКУСІЇ.....	11
1.1. Соціокультурні вправи (групова форма роботи).....	11
1.2 Приклади рольових ігор соціокультурного характеру.....	14
1.3 Ситуації соціокультурної взаємодії майбутніх учителів початкових класів з школярами.....	18
1.4 Соціокультурна дискусія.....	23
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ТРЕНІНГИ.....	24
2.1 Тренінг особистісного зростання в соціокультурній діяльності.....	24
2.2 Тренінг «Соціокультурна компетентність майбутніх учителів початкових класів».....	29
2.3 Тренінг «Професійна рефлексія соціокультурної діяльності майбутніх учителів початкових класів».....	30
2.4 Тренінг соціокультурної діяльності.....	33
2.5 Тренінг соціокультурних умінь майбутніх учителів початкових класів.....	35
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ТА ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	38

ПЕРЕДМОВА

Мета соціокультурно зорієнтованого навчально-методичного видання «Формування соціокультурної взаємодії майбутніх учителів початкових класів» з вивчення дисциплін «Історія України», «Всесвітня історія», «Громадянська освіта», «Історія світової культури», «Психологія (загальна, вікова, педагогічна)», «Педагогіка», «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»» має за мету забезпечити необхідну методичну підготовку майбутніх учителів початкових класів у галузі здійснення соціокультурної професійної діяльності, що є однією з визначальних умов успішної майбутньої професійно-педагогічної діяльності в закладах освіти; озброїти здобувачів освіти інноваційними технологіями соціокультурної професійної діяльності.

Головна мета вивчення соціокультурно зорієнтованого навчально-методичного видання «Формування соціокультурної взаємодії майбутніх учителів початкових класів» полягає в активізації формування соціокультурної компетентності студентів шляхом трансформації світоглядних знань у переконання та в практичну діяльність.

Завданнями практичного poradника є:

1) ознайомити здобувачів освіти з основами теорії і методики реалізації соціокультурної професійної діяльності, основними тенденціями, закономірностями і підходами до організації соціокультурної освітньої діяльності у навчальних закладах; методичними принципами відбору соціокультурного матеріалу, інноваційними технологіями формування соціокультурної компетентності учнів;

2) сформувати вміння здобувачів освіти творчо застосовувати в освітньому процесі знання методики реалізації соціокультурної професійної діяльності, ефективно здійснювати соціокультурну освіту і виховання з урахуванням соціокультурної складової, впроваджувати

інноваційні технології в освітній процес із формування соціокультурної компетентності учнів;

3) ініціювати навчально-дослідницьку й самоосвітню діяльність студентів в опануванні інноваційних технологій соціокультурної професійної діяльності.

Реалізація соціокультурно зорієнтованого навчально-методичного комплексу «Формування соціокультурної взаємодії майбутніх учителів початкових класів» дає змогу студентам **знати**:

- основи теорії і методики реалізації соціокультурної професійної діяльності;

- основні тенденції, закономірності й підходи до організації соціокультурної освітньої діяльності в навчальних закладах;

- методичні принципи відбору соціокультурного матеріалу,

- інноваційні технології формування соціокультурної компетентності;

вміти:

- здійснювати моделювання соціокультурного освітнього процесу, планувати власну соціокультурно-спрямовану професійну діяльність і діяльність учнів освітніх закладів у процесі оволодіння соціокультурною компетентністю;

- добирати (з традиційних і новітніх інформаційних джерел, зокрема глобальної мережі Інтернет) і систематизувати соціокультурно-спрямований дидактичний матеріал, обирати ефективні методи і прийоми досягнення сформульованих цілей у соціокультурно-спрямованій професійній діяльності, розробляти комплекси завдань для формування соціокультурної компетентності учнів освітніх закладів;

- творчо застосовувати в освітньому процесі знання методики реалізації соціокультурної професійної діяльності, впроваджувати інноваційні технології в освітній процес із формування соціокультурної компетентності учнів;

- методично доцільно використовувати сучасні технічні та інформаційно-комунікаційні засоби навчання в соціокультурно-спрямованій професійній діяльності у освітніх закладах.

Соціокультурно зорієнтоване навчально-методичне видання «Формування соціокультурної взаємодії майбутніх учителів початкових класів» спрямовується на формування таких **компетентностей**:

- Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

- Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

- Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

- Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Логіка і побудова соціокультурно зорієнтованого навчально-методичного видання «Формування соціокультурної взаємодії майбутніх учителів початкових класів» відображають загальні закони пізнання та духовно-практичного освоєння соціального середовища та світу загалом, їхній взаємозв'язок і взаємодію, а також вікові етапи формування та становлення особистості студента: від пасивно-споглядального ставлення до соціуму, навколишньої реальності до поглиблено-рефлексуючого ставлення до самого себе, до активно-практичного і проєктуючої себе на зовнішній світ.

Особливістю соціокультурно зорієнтованого навчально-методичного видання є чітке конструювання і розподіл навчального матеріалу. Послідовність використання авторського комплексу віддзеркалює логіку сприйняття нового для студентів кола проблем.

Міжпредметні зв'язки: соціокультурно зорієнтований практичний порадник «Формування соціокультурної взаємодії майбутніх учителів початкових класів» інтегрує соціокультурні знання таких гуманітарних дисциплін: «Історія України», «Всесвітня історія», «Громадянська освіта», «Історія світової культури», «Психологія (загальна, вікова, педагогічна)», «Педагогіка», «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»».

Методичні рекомендації, щодо проведення тренінгів, використання ситуацій, проведення рольових ігор та групових форм роботи:

Тренінг є спеціально організованою формою спілкування, психологічний вплив якого базується на активних методах групової роботи, а в його процесі вирішуються питання розвитку особистості, розвиваються організаційні та комунікативні навички. Перевага тренінгу полягає в тому, що під час занять здобувач освіти відчуває себе прийнятим і активно приймає інших, відчуває довірливе ставлення групи, довіряє їй свої думки, сумніви, переживання і почуття іншим. Урамках поданих методичних рекомендацій наведено тренінги, структуровані за такими складниками:

мета та завдання тренінгу;

вхідні дані для проведення тренінгу (тобто теоретична, інструментальна та матеріальна бази);

структура та опис вмісту етапів тренінгу;

дидактичні методи та прийоми, що будуть використані під час проведення тренінгу;

результату тренінгу.

Компетентності, що тренінг дозволить придбати або розвинути: здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу та встановлення взаємозв'язків між явищами та процесами; здатність до адаптації, креативності, генерування ідей і дій у новій ситуації; здатність працювати в команді та налагоджувати міжособистісну взаємодію під час вирішення поставлених науково-практичних завдань; здатність застосовувати професійні знання у практичних ситуаціях.

Рольова гра є одним з тих унікальних методів навчання, що допомагає студентам справлятися з невизначеністю. Рольова гра ставить їх у ситуацію, що включає ті ж обмеження, мотивацію, що існують у реальному світі; її можна використовувати в багатьох навчальних ситуаціях, у процесі вивчення багатьох навчальних дисциплін

1. Вимоги до гри:

- кожний студент повинен вміти виконувати будь-яку роль тієї чи іншої гри (мінатися ролями);
- враховувати максимальну адекватність реальної ситуації спілкування рівню підготовки студентів для виконання поставлених завдань.

2. Керівництво грою:

- завойовувати довіру у студентів, розуміти ігрові задуми, їх переживання, вміти встановлювати з ними дружні контакти;
- вміти пробудити у студентів інтерес, цікавість до гри;
- добре знати структуру рольової гри, її чотири компоненти (розподіл ролей, ігрові дії ролей, ігрове застосування предметів та їх умовну заміну іншими предметами, стосунки між гравцями);

Застосування групового методу навчання забезпечує ефективне досягнення результатів:

- сприяє розвитку мислення студента в процесі спільного вирішення поставлених навчальних завдань;

- створюються умови для додаткової мотивації в результаті міжособистісного співробітництва та розвитку «командного духу»;
- розвиває готовність до співпраці та взаєморозумінню в команді;
- оволодіння способами організації спільної діяльності;
- сприяє формуванню активної життєвої позиції у студента;
- підвищується відповідальність не тільки за свої успіхи, а й за результати колективної праці;
- можливість моделювання ділових взаємовідносин в процесі навчання;
- обговорення інформації з членами команди (групи) збільшує число асоціативних зв'язків, а отже, забезпечує більш міцне засвоєння матеріалу;
- ефективне вирішення проблемних завдань, поставлених перед групою і т.д.

У процесі групової взаємодії відбувається прийняття цінностей і потреб інших. У групі людина користується довірою і довіряє іншим.

Групові форми роботи ставлять студента в активну позицію. Навчальний процес будується як пошукова, дослідницька діяльність, в ході якої відбувається обмін думками, розгортаються дискусії.

Виділяється п'ять рівнів колективної навчально-пізнавальної діяльності:

- 1 Фронтальна (одночасна) робота в аудиторії, спрямована на досягнення спільної мети.
- 2 Робота в статичних парах.
- 3 Групова робота (на принципах диференціації).
- 4 Міжгрупова робота (кожна група має своє завдання у спільній меті).
- 5 Фронтально-колективна діяльність за активної участі всіх студентів.

Важливим засобом пізнавальної діяльності є *дискусії*. За "Новим тлумачним словником української мови", дискусія - це широке

публічне обговорення якого-небудь спірного питання: диспут, полеміка, словесний бій. Вона сприяє розвитку в здобувачів освіти критичного мислення, вміння визначати власну позицію, відстояти свою думку.

Для проведення дискусії необхідно:

- поставити конкретне дискусійне запитання;
- у центрі уваги - ймовірний перебіг (що могло б відбутися, якщо...);
- всі учасники повинні дотримуватися теми обговорення;
- викладач зобов'язаний виправляти помилки, допущені в ході обговорення, і спонукати студентів чинити так само;
- всі свої твердження студенти повинні аргументувати;
- дискусія може закінчитися прийняттям узгодженого рішення або збереженням існуючих розбіжностей між учасниками дискусії.

Також, плануючи дискусію, необхідно врахувати такі важливі моменти: час, місце, матеріали, необхідні для роботи, вміння студентів працювати в групі.

Здобувачі освіти повинні мати певний обсяг знань, умінь та навичок для того, аби брати активну участь у відповідних формах роботи.

РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ВПРАВИ, СИТУАЦІЇ, ІГРИ, ДИСКУСІЇ

1.1. Соціокультурні вправи(групова форма роботи)

1. Складіть в міні-групі (3-5 осіб) групові правила для класу, в якому навчаються представники різних культур. Правила повинні, з одного боку, підтримувати культурну / етнічну ідентичність кожної дитини, а з іншого боку, сприяти міжкультурному діалогу та збагаченню. Як Ви познайомите дітей з цими правилами? Як зробити так, щоб ці правила були прийняті дітьми?

2. Розробіть план-конспект класної години, метою якої є усвідомлення дітьми приналежності до певної культури і підтримання ціннісного ставлення до інших культур. Уявіть план іншим групам студентів.

3. Розробіть проєкт уроку з кожного предмету (математика, українська мова, англійська мова, «Я досліджую світ», образотворче навчання, фізкультура). Такий урок повинен відповідати принципам, цілям і цінностям соціокультурної освіти. Сформулюйте навчальні результати уроку (що учні в процесі цього уроку повинні набути? Які вміння, знання, уявлення, ціннісні відносини, розуміння, усвідомлення, установки тощо). Продумайте не лише зміст уроку, а й методи, форми і засоби навчання, навчання і взаємодії, які необхідно використовувати. Продемонструйте міждисциплінарні зв'язки, підкреслюючи наявність умов для культурної самоідентифікації учнів і відкритість для проникнення інших культур. У чому / як буде виявлятися чутливість вчителя до культурних особливостей учнів? Продемонструйте іншим групам студентів (вони будуть в ролі учнів) фрагмент вашого уроку. Попросіть після демонстрації зворотній зв'язок. Проаналізуйте отриманий результат.

4. Складіть власне генеалогічне дерево. Дізнайтеся, до яких націй / етносам відносять або відносили себе ваші батьки, прабатьки, родичі. А Ви самі співвідносите себе з якою нацією / етносом? Що є головним чинником у визначенні своєї національної / етнічної ідентичності?

5. Дізнайтеся у своїх родичів, які національні, культурні традиції вони вважають найважливішими. Чому? Дотримуєтеся Ви цих традицій? Підготуйте невелику доповідь про культурні традиції вашої родини.

6. Обговоріть в міні-групі (3-5 чоловік) чим схожі і чим відрізняються культурні традиції Ваших сімей. Чи є для людини важливими її історичне, культурне коріння?

7. Складіть карту національного / етнічного складу Вашої навчальної групи (включаючи етноси / нації родичів кожного члена групи). Скільки культур зустрілося і взаємодіє у вашій групі? Чи можна Вашу групу назвати мультикультурною? Чому Ви можете один у одного навчитися? В якому випадку взаємодія буде успішною? За яких умов взаємодія може порушитися?

8. Уявіть, що Ви є вчителями класоводами. Розробіть в міні-групі серію позакласних заходів, які дозволять учням краще пізнати культурні традиції народів, які проживають в Україні. Враховуйте при цьому принципи ефективної взаємодії в соціокультурному колективі. У чому і як буде виявлятися Ваша соціокультурна компетентність як педагога?

9. Вивчіть за допомогою методики М. Рокича (M. Rokeach) систему власних ціннісних орієнтацій. Скористайтеся для цього спеціальною літературою або Інтернет-джерелами. Які цінності є для Вас пріоритетними? Чи узгоджуються вони з цінностями соціокультурної освіти?

10. Дослідіть особливості власної соціокультурної ідентичності (наприклад, за допомогою методики С. Рижової, Г. Солдатової «Типи етнічної ідентичності»). Який тип етнічної ідентичності є для Вас

провідним? Який тип знаходиться на другому місці? Проаналізуйте, чи відповідають провідні типи Вашої етнічної ідентичності принципам мультикультуралізму.

11. Вивчіть особливості Вашої толерантності (наприклад, за допомогою методики Л. Супрунової «Толерантна свідомість»). Чи узгоджуються між собою дані щодо особливості Вашої етнічної ідентичності з даними щодо толерантної свідомості? Чи справді людина, що характеризується позитивною етнічною ідентичністю має толерантну позицію? Чи відповідають отримані Вами дані вимогам, які висуваються до сучасного вчителя (з позиції їхньої соціокультурної та мультикультурної спрямованості)?

12. Якому стилю педагогічної взаємодії Ви віддасте перевагу? Дослідіть свої переваги (наприклад, за допомогою методики Н. Фегіскіна «Стилі педагогічного спілкування»).

13. З огляду на отримані Вами дані, складіть особистий план розвитку чотирьох основних компонентів соціокультурної компетентності: аксіологічно-мотиваційний, культурно-когнітивний, комунікативно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний.

Завдання на ранжування

Наведено два списки культурних цінностей. Необхідно розташувати висловлювання, що виражають цінності, від найбільш важливих до найменш важливих.

I список цінностей:

- 1) гостинність;
- 2) відкритість;
- 3) патріотизм;
- 4) гармонія в душі;
- 5) кар'єра;
- 6) уміння впливати на людей;
- 7) чесність;
- 8) вірність у дружбі;

9) уміння виділятися серед інших.

II список цінностей:

1. Головне в житті – матеріальне благополуччя, а свобода – другорядне.

2. Тільки на цікаву роботу можна витратити значну частину життя.

3. У житті головне – гарні сімейні й дружні стосунки.

4. У своєму житті людина повинна прагнути того, щоб у неї була спокійна совість і гармонія в душі.

5. Виділятися серед інших і бути яскравою індивідуальністю краще, ніж жити як усі.

6. Головне в роботі – скільки за неї платять.

7. Сенс життя людини в тому, щоб зробити власне життя якомога краще, при цьому зовсім необов'язково думати про нащадків.

Список цінностей обговорюється студентами в групах. Потім презентується результат роботи. Студенти аргументують свій вибір.

1.2 Приклади рольових ігор соціокультурного характеру

Гра «Маю право»

Постановка проблеми, цілей.

В Україні, як і в усьому світі, кожна дитина має права і свободи. Однак не всі дотримуються цих прав. Досить часто у суспільстві спостерігаємо негативне ставлення до дітей, які мають інший колір шкіри, волосся, погано володіють українською мовою, розмовляють рідною (національною) мовою, дотримуються разом з батьками релігійних традицій свого народу. Давайте спробуємо розібратися, які ж права мають діти в нашій країні і як їх потрібно дотримуватися.

Умови, інструктаж, регламент.

Ви будете працювати в групах (4-6 учасників). Кожна група отримує текст деяких статей Конвенції ООН про права дитини та роль певної особи, від імені якої необхідно окреслити, які дії доцільно здійснювати, щоб діти і дорослі шанобливо ставилися до дітей інших

національностей. Час підготовки – 10 хвилин. Кожна група обирає одного доповідача, а за необхідності його відповідь доповнюють інші учасники групи.

Кожній групі роздаються ролі (батьки, молодші школярі, вчителі початкових класів, вчителі загальноосвітньої школи, старшокласники і ін.) та проводиться групова робота над завданням. Після доповідей усіх груп на етапі *аналізу і узагальнення* формуються способи покращення ставлення до дітей різних національностей.

Гра «Рада школи»

Постановка проблеми, цілей.

У нашій країні живе безліч дітей інших національностей, тому в багатьох школах України навчаються діти, які говорять різними мовами або мають своєрідний акцент, не знають традицій і культури українського нашого народу, тому їм дуже складно звикнути до нових умов. Подумайте, яким чином допомогти їм стати членами колективу, знайти друзів, добре вчитися?

Умови, інструктаж, регламент.

Ви будете працювати в групах (4-6 студентів). Кожна група отримає роль: учитель, молодші школярі, батьки, директор, завуч, які будуть членами Управлінської ради школи, яка приймає важливі рішення щодо організації роботи школи в існуючих соціокультурних умовах. З позиції отриманої ролі необхідно розробити рекомендації, які б сприяли адаптації молодших школярів інших національностей, релігійних віросповідань, етносів до умов нової школи, класу та взаємодії з іншими молодшими школярами.

Час підготовки – 10 хвилин. Кожна група обирає одного доповідача, а за необхідності його відповідь доповнюють інші учасники групи. Кожній групі роздаються ролі, проводиться «мозковий штурм» і формуються способи надання допомоги дітям інших національностей, віросповідань та етносів в адаптації до нових шкільних умов.

Рольова гра «Засідання методичного об'єднання вчителів початкових класів»

Форма проведення – «круглий стіл».

Тема: «Соціокультурні комунікативні стратегії і тактики вчителя початкових класів».

Мета: згуртування групи шляхом спільного й одночасного виконання завдань, формування соціокультурних компетентностей, зрозуміти думки один одного з метою більш ефективного виконання завдання.

Хід рольової гри.

1. Студенти поділяються на групи для підготовки методичного об'єднання.

2. Члени першої групи (7 студентів) розподіляють ролі: «директор», «заступник директора з навчально-виховної роботи», «керівник методоб'єднання», «вчителі початкових класів».

3. Друга група (3–4 студенти) здійснює експертизу проведення методоб'єднання та його оцінювання.

4. «Директор», «заступник директора з навчально-виховної роботи» та «керівник методоб'єднання» розробляють план засідання відповідно до наданого зразка; розподіляють питання для «круглого столу».

Орієнтовний перелік питань:

- зміст та структура соціокультурних комунікативних стратегій учителя початкових класів;

- класифікація соціокультурних комунікативних стратегій учителя початкових класів;

- особливості соціокультурної діяльності вчителя початкових класів;

- роль соціокультурних комунікативних стратегій учителя у формуванні соціокультурної компетенції молодших школярів;

- методика й технології організації розвивального соціокультурного середовища в початковій школі.

Проведення гри:

а) «керівник методоб'єднання» знайомить присутніх із планом засідання;

б) обирається робоча група з незайнятих студентів для підготовки рішення методоб'єднання;

в) дискусія з проблеми використання вчителем початкових класів соціокультурних комунікативних стратегій і тактик у процесі навчально-виховної діяльності;

г) представлення робочою групою рішення та його обговорення.

Завершення гри. Члени експертної групи підводять підсумок та оцінювання заняття.

Рольова гра у формі дебатів

1. Студенти обирають головуючого дебатів, який повідомляє про тривалість виступів, призначає секретаря, що облікує доповідачів та веде короткий запис змісту повідомлень.

2. Головуючий визначає основну тезу дебатів:

«Хороший учитель скупий на слова» (А. Дістервег).

3. Студенти поділяються на три групи:

а) пропозиція – ті, хто підтримує тезу;

б) опозиція – ті, хто проти;

в) ті, хто не визначилися.

4. Головуючий повідомляє присутніх про порядок проведення дебатів.

5. *Хід дебатів.* Група пропозиції висуває такі аргументи:

а) лаконічність мовлення вчителя початкових класів пов'язана з віковими особливостями молодших школярів;

б) мистецтвом спілкування володіє вчитель, який більше слухає, ніж говорить;

в) для міцного засвоєння учнями навчального матеріалу важливо коротко і чітко подати головне в ньому.

Перший доповідач наводить ці аргументи на підтвердження тези, тлумачить їх. Група опозиції висуває контраргументи:

а) молодші школярі потребують більш інтенсивного спілкування з учителем, ніж учні середніх і старших класів;

б) для учнів початкових класів важливо, щоб учитель не тільки вислухав, але й підтримав, заспокоїв;

в) перш ніж визначити головне в навчальному матеріалі, його треба належним чином викласти, пояснити.

Представник опозиції наводить три протилежних аргументи і стисло характеризує їх. Наступний промовець зупиняється на першому аргументі та критикує перше твердження опозиції. Так само обговорюються інші аргументи. Останні два доповідачі підсумовують усі доводи обох сторін та їх критику.

6. Головуючий організовує голосування на підтримку тези.

7. Заключне слово головуючого або викладача.

1.3 Ситуації соціокультурної взаємодії майбутніх учителів початкових класів з школярами

Інструкція. Студентам пропонують поміркувати над соціокультурними ситуаціями, що мають місце в початковій школі. Із запропонованих варіантів у кожній ситуації потрібно обрати такий, який із професійно-педагогічного погляду вважають найправильнішим. Необхідно обрати тільки один варіант.

Ситуація 1

Почався урок. Учні заспокоїлися, настала тиша, і раптом у класі хтось голосно засміявся. Коли вчитель, не встигнувши нічого сказати, здивовано глянули на учня, який засміявся, він, дивлячись прямо у вічі, заявив: «Мені завжди смішно дивитися на Вас і хочеться сміятися, коли Ви починаєте урок». Як учитель має відреагувати на це:

1) «От тобі й на!»;

2) «А що, тобі смішно?»;

- 3) «Ну й заради Бога!»;
- 4) «Ти що, дурний!?»;
- 5) «Люблю веселих людей»;
- 6) «Я радий(а), що створюю веселий настрій?»

Ситуація 2

Після першого уроку вчителя учень йому заявив: «Я не думаю, що Ви як педагог зможете нас чогось навчити». Якою має бути реакція вчителя:

- 1) «Твоя справа – вчитися, а не вчити вчителя»;
- 2) «Таких, як ти, я, звичайно, нічого не зможу навчити»;
- 3) «Можливо, тобі краще перейти в інший клас або навчатися в іншого вчителя?»;
- 4) «Тобі просто не хочеться вчитися»;
- 5) «Мені цікаво знати, чому ти так думаєш»;
- 6) «Давай поговоримо про це докладніше. У моїй поведінці, напевно, є щось таке, що викликає у тебе подібну думку?»

Ситуація 3

Учитель дає учневі завдання, а той не хоче його виконувати і заявляє: «Я не хочу цього робити!». Якою має бути реакція вчителя:

- 1) «Не хочеш – змусимо!»;
- 2) «Для чого ж ти тоді прийшов учитися?»;
- 3) «Тим гірше для тебе, залишайся неуком»;
- 4) «Ти усвідомлюєш, чим це може для тебе закінчитися?»;
- 5) «Може, поясниш, чому?»;
- 6) «Давай сядемо та обговоримо – можливо, ти маєш рацію»?

Ситуація 4

Учень, розчарований своїми оцінками, невпевнений у своїх здібностях і в тому, що зможе зрозуміти та засвоїти матеріал, і говорить учителю: «Як Ви вважаєте, чи зможу я вчитися на «відмінно» і не відставати від інших дітей у класі?». Яку відповідь має дати вчитель:

- 1) «Якщо чесно сказати, – сумніваюся»;

- 2) «Так, звичайно, у цьому ти можеш не сумніватися»;
- 3) «У тебе хороші здібності, і я покладаю на тебе надії»;
- 4) «Чому ти сумніваєшся в собі?»;
- 5) «Давай поговоримо і з'ясуємо проблеми»;
- 6) «Багато чого залежить від того, як ми з тобою працюватимемо?»

Ситуація 5

Учень, дивлячись на вчителя, каже йому: «У Вас дуже втомлений вигляд». Як на це має відреагувати вчитель:

- 1) «Я думаю, що тобі не варто робити такі зауваження вчителю»;
- 2) «Так, я погано себе почуваю»;
- 3) «Не хвилюйся за мене, краще на себе подивися»;
- 4) «Я сьогодні погано спав, у мене багато роботи»;
- 5) «Не турбуйся, це не зашкодить нашим заняттям»;
- 6) «Ти дуже уважний, дякую за турботу!»?

Ситуація 6

Обдарованій дитині стало нецікаво вчитися. Вона заявила вчителю: «Я взагалі не хочу ходити на ваші уроки, бо вони мені нецікаві». Як відреагувати вчителю:

- 1) «Перестань говорити дурниці!»;
- 2) «Нічого собі, додумався!»;
- 3) «Можливо, тобі знайти іншого вчителя?»;
- 4) «Я хотів би детальніше знати, чому в тебе виникло таке бажання?»;
- 5) «А якщо нам попрацювати разом над твоєю проблемою?»;
- 6) «Можливо, твою проблему можна подолати іншим шляхом?»

Ситуація 7

Демонструючи самовпевненість, учень говорить вчителю: «Не обов'язково вчити математику. Я можу і без цього дуже багато, мене всі у дворі бояться!». Як у такій ситуації має вчинити педагог:

- 1) «Ти занадто добре думаєш про себе»;
- 2) «Із твоїми можливостями? Сумніваюся!»;

- 3) «Ти, напевно, почувляєшся досить упевнено, якщо заявляєш так?»;
- 4) «Не сумніваюся, що ти й вчитись можеш, бо знаю: якщо схочеш, то в тебе все вийде»;
- 5) «І для цього ти докладаєш багато зусиль?»;
- 6) «Не головне, щоб тебе всі боялися, не в цьому сила?»

Ситуація 8

Педагог запропонував учням відвідувати гурток художньо-естетичного спрямування. Один учень заявив, що йому це непотрібно, бо його всі вважають здібною дитиною. Як на це повинен відреагувати вчитель:

- 1) «Не думаю, що це говорять про тебе»;
- 2) «Твої успіхи у навчанні не засвідчують про це»;
- 3) «Багато людей вважають себе здібними, але не всі насправді є такими»;
- 4) «Я радий, що ти такої високої думки про себе»;
- 5) «У такому разі ти маєш докласти більше зусиль для свого розвитку»;
- 6) «Це звучить так, начебто ти сам не дуже віриш у свої здібності?»

Ситуація 9

Учень говорить учителеві: «Я забув домашню роботу вдома через те, що батьки сварились зранку». Як повинен відповісти педагог:

- 1) «Ну от, і знову те ж саме»;
- 2) «Ти просто поводишся безвідповідально»;
- 3) «Тобі давно пора серйозніше ставитись до навчання в школі»;
- 4) «Я хотів би знати, чи не ти був причиною цієї сварки?»;
- 5) «У тебе, мабуть, були серйозніші справи?»;
- 6) «Як ти думаєш, чому я щоразу нагадую про це?»

Ситуація 10

Учень каже вчителю: «Я хотів би, щоб Ви ставилися до мене краще, ніж до інших учнів». Якою має бути реакція вчителя:

- 1) «Чому я маю ставитися до тебе краще, ніж до всіх інших?»;

- 2) «Я не збираюся грати в улюбленців і фаворитів!»;
- 3) «Мені не подобаються люди, які заявляють так, як ти»;
- 4) «Я хотів би знати, чому я маю виділяти тебе серед інших?»;
- 5) «Якби я тобі сказав, що ставлюся до тебе краще, ніж до інших, ти почував би себе комфортніше?»;
- 6) «А як я насправді до тебе ставлюся?»

Ситуація 11

Учень, поділившись з учителем своїми сумнівами з приводу можливості підвищення рівня успішності, говорить: «Я сказав Вам про те, що мене турбує. Тепер Ви скажіть, у чому причина цього і як мені діяти далі?». Що має відповісти вчитель:

- 1) «Ти, мені здається, комплексуєш»;
- 2) «У тебе немає жодних підстав для занепокоєння»;
- 3) «Перш ніж висловити обґрунтовану думку, мені необхідно розібратися в суті проблеми»;
- 4) «Давай почекаємо, попрацюємо і повернемося до цього питання через певний час. Я думаю, що ми зможемо його вирішити»;
- 5) «Я не готовий зараз дати тобі точну відповідь, мені треба подумати»;
- 6) «Не хвилюйся, і в мене свого часу нічого не виходило?»

Ситуація 12

Учень явно демонструє негативне ставлення до свого однокласника через його соціокультурну відмінність й викрикує «Я не хочу сидіти поруч із ним!». Як на це має відреагувати вчитель:

- 1) «Ну то й що?»;
- 2) «Однак доведеться»;
- 3) «Це нерозумно з твого боку»;
- 4) «Але він теж не захоче після цього сидіти з тобою»;
- 5) «Чому?»;
- 6) «Ти даремно так?»

Підсумок заняття. Аналіз ефективності проведеного заняття.

1.4 Соціокультурна дискусія

1. Чи можливе збереження власних соціокультурних цінностей у тісній взаємодії з іншими культурами? Обґрунтуйте відповідь, наведіть аргументи.

2. До якої культури Ви себе відносите? Що Ви розумієте під культурними цінностями власного народу?

3. Які принципи, цілі та цінності соціокультурної освіти, на Вашу думку, найспішніше реалізуються в українських школах? А які, на Вашу думку, потребують додаткового розвитку?

4. Які компетенції в структурі соціокультурної компетентності Ви вважаєте найважливішими. Чому?

5. Як і коли повинна формуватися соціокультурна компетентність педагога? Яка роль в цьому процесі закладів вищої освіти, що займаються підготовкою вчителів?

6. Як ви думаєте, які компоненти соціокультурної компетентності у Вас, як у майбутніх педагогів, розвинені найкраще? Наведіть аргументи. А які потребують додаткового розвитку? Чому?

7. Якою системою ціннісних орієнтацій, на Вашу думку, повинен характеризуватися сучасний педагог України? Які цінності Ви вважаєте найважливішими? Аргументуйте!

8. У чому виявляється толерантна або інтолерантна позиція педагога стосовно учнів, батьків, колег? Чи стосується питання толерантності лише міжкультурних та соціокультурних відносин? Якщо ні, то в яких ще сферах взаємодії може виявлятися толерантність / інтолерантність педагога?

9. Чому позитивна етнічна ідентичність особистості вважається основою соціокультурної толерантності?

РОЗДІЛ 2 . ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ТРЕНІНГИ

2.1 Тренінг особистісного зростання в соціокультурній діяльності

Мета: зняття внутрішньої напруги учасників, згуртування групи шляхом спільного й одночасного виконання вправи. Вправа дозволяє учасникам відчутти, зрозуміти думки один одного з метою більш ефективного виконання завдання.

Цільова аудиторія: здобувачі освіти, викладачі, практикуючі вчителі початкових класів.

Хід тренінгового заняття

Ведучий повідомляє групі мету та завдання соціокультурно зорієнтованого навчально-методичного комплексу «Основи соціокультурної взаємодії майбутніх учителів початкових класів», інформує про вимоги до складання заліку за курсом.

Вправа «Павутина»

Мета: налаштування на тренінгове заняття, формування сприятливої атмосфери заняття

Необхідні матеріали: клубок ниток

Хід вправи: Учасники сидять по колу. Ведучий тримає клубок. Він демонструє приклад для всіх інших учасників, які надалі повторюватимуть за ним. Ведучий називає своє ім'я і розповідає щось про себе, наприклад, що трапилось цікавого з ним за період, що пройшов від останньої зустрічі з групою. Після 1 хв. розповіді, ведучий залишає кінчик нитки у себе і кидає клубок наступному учаснику, що знаходиться у колі. Тепер той називає своє ім'я та робить невеличку розповідь про себе, залишає нитку у себе і міцно її тримає, а клубок – кидає кому завгодно у колі. Таким чином наприкінці, коли висловиться останній учасник, усі опиняться у власноруч зробленій павутині.

Запитання для обговорення:

- Що символізує ця павутина?
- Що у даній вправі для Вас було найбільш цікавим?
- Що буде символізувати для нас таке міцне переплетіння?

Після обговорення павутина розплутується. Клубок кидають у зворотному напрямку від учасника до учасника обов'язково лагідно називаючи його ім'я (Мариночка, Наталочка), поки клубок не повернеться до ведучого.

Визначення очікувань

Мета: визначення очікувань учасників тренінгу у відповідності з оголошеною темою та метою.

Хід вправи: Перший етап:

Кожен учасник та учасниця пишуть лист до себе, який вони отримають наприкінці тренінгу. У листі вони описують, що б цікавого вони хотіли отримати по завершенню тренінгу, які знання та навички вони б хотіли набути.

Лист запечатують у конверт, підписують та віддають ведучому.

Другий етап:

Учасники об'єднуються у міні-групи та визначають вже на основі зроблених та занотованих власних роздумів, очікування групи від тренінгового заняття та фіксують їх. Після того, як час на групове обговорення вийде, один представник групи презентує визначені очікування.

Прийняття правил роботи групи

Хід вправи: Тренер активізує групу до прийняття правил взаємодії на тренінгових заняттях та фіксує пропозиції групи на аркуші фліп-чарту.

Вправа «Контакт»

Мета: налагодження позитивної атмосфери у групі, налаштування на подальшу роботу.

Хід вправи: Вправа проводиться з заплющеними очима і мовчки. Перед виконанням вправи група має прийняти вимоги не говорити і діяти з заплющеними очима до самого кінця вправи.

Завдання для учасників: Заплющіть очі та рухайтесь по аудиторії. Через деякий час зупиніться. Простягніть руки вперед і знайдіть собі пару – руки іншої людини. У пари є 2 хвилини для того, щоб вивчити руки партнера та запам'ятати їх. Після того, як 2 хв. вийдуть, партнери розходяться та продовжують вільно пересуватись аудиторією. Через деякий час ведучий просить не розкриваючи очі знову знайти руки свого партнера. Ведучий наголошує: Ви декілька разів будете досліджувати чужі руки, якщо ви розумієте, що це не руки вашого першого партнера – ідіть далі і шукайте їх. Лише тоді, коли ви будете 100% впевнені у тому, що це руки того, кого ви шукали – відкрийте очі.

Запитання для обговорення:

1. Що ви відчували, коли знайомились з чужими руками?
2. Чи швидко ви знайшли руки свого партнера? Що допомогло Вам у пошуках?
3. Як ви вважаєте, якою є мета цієї вправи?

Вправа «А що Ви тут робите?!»

Мета: сприяти переходу від звичайної форми мислення до нестандартної; розвивати концентрацію уваги і контроль за фізичними діями в умовах когнітивного дисонансу; створювати у групі позитивний настрій і атмосферу веселих змагань.

Хід гри: У старій комедії «Ласкаво просимо або Сторонним вхід заборонено!» один з героїв в самий невідходящий момент з'являвся у самому невідходящому місці і цікавився у товаришів, які задумували чергову проказу: - А що це Ви тут робите, га?! Саме ця фраза є ключовою у грі, яку придумав німецький психолог і психотерапевт К.Фопель.

Учасники тренінгу сідають у коло. Перший від ведучого гравець починає за допомогою міміки відтворювати яку-небудь діяльність.

Наприклад, він відображає гру у баскетбол. Можна діяти у любому положенні – сидячи, лежачи, вставати з свого місця і рухатись по кімнаті. Все залежить від характеру тих дій, що відображаються.

Той гравець, що сидить поряд з ним, задає питання: - А що це ти робиш? У відповідь перший гравець, не перестаючи «грати у баскетбол», повинен назвати будь-яку іншу гру чи заняття.

Скажімо, він відповідає: «Я читаю!» Тоді одразу ж другий (той, що питав) гравець починає «читати». У той час як він показує читання, до нього звертається наступний по порядку гравець:

- А що це ти робиш?

- Я ловлю рибу! (Так чи інакше може відповісти гравець, не перестаючи при цьому читати). Кожний раз, давши відповідь на поставлене питання (тобто передавши естафету наступному гравцеві), учасник, який показував дію, може перестати її робити і просто надалі спостерігати за естафетою вже в якості глядача до наступної своєї черги.

Якщо група не велика за кількістю учасників, то можна провести декілька кіл. Учасники повинні уважно слідкувати за товаришами і не повторювати вже представлені у колі види діяльності. Так у грі додатково задіяні увага і пам'ять.

Вправа «Диво-стілець»

Мета: стимулювання творчої роботи групи за допомогою театральної гри, імпровізації; заохочення невимушеності у групі; сприяння переходу від звичайної форми мислення до більш креативної.

Ресурси: стілець.

Хід вправи: «Диво стілець» – вправа дуже проста, проте ефективна, яка створює піднесену атмосферу творчої конкуренції.

Ведучий звертається до групи: «Домовимось, що життя зі всіма його труднощами, переживаннями продовжується за стінами цього приміщення. Тут же протягом найближчого часу буде простір уяви, фантазії і театру. А у світі театру можливо все». Тренер бере у руки

звичайний стілець. Тренер наголошує на тому, що цей предмет у реальному житті пристосований для сидіння, є частиною меблі. А у театрі...

Втім, не кажучи ні слова, тренер перетворює цей чудо-стілець у...будь що (він тягне стілець по підлозі, як візок у супермаркеті, принагідно заповнюючи його товарами з полицок; або вилізши з ногами на сидіння, починає з «вершини гори» спостерігати навколишню місцевість; або, надівши перевернутий вверх ногами стілець на голову, поважно ходить, притримуючи «корону» розкланюючись з придворними...). У що ми обернули стілець силою уяви? У візок, корону, вершину гори... Правильно! А яким чином учасники групи зрозуміли це, адже не було озвучено жодного слова? Абсолютно вірно, фантазія зробила із стільця інші образи, і гравець-актор негайно змінив до попереднього предмет своє відношення, сприймаючи його кожний раз у новій іпостасі.

Завдання для групи: перетворити стілець у будь-який предмет чи живу істоту. Кожний, у кого виникає ідея, плескає в долоні і виходить на імпровізовану «сцену», щоб продемонструвати новий образ дивостільця. Після кожного показу тренер розпочинає відлік до трьох, і якщо (як на аукціоні!) до цифри «три» на «сцені» не з'явиться новий учасник зі своїм варіантом чудесного перевтілення стільця, то останній з гравців буде визнаний переможцем.

Вправа «Маски»

Мета: стимулювання творчої роботи групи за допомогою театральної гри, імпровізації; сприяння переходу від звичайної форми мислення до більш креативної.

Ресурси: листочки А4 з прорізами для очей.

Хід вправи:

Емблема театру – маска. У Стародавній Греції в театрі актори використовують маски. А у Японії на дійство маски приносили глядачі. Якщо їм хотілось заплакати, вони підносили до обличчя трагічну

маску, якщо ж сміятись – комічну. Люди виконуючи різні ролі, перебуваючи у різних життєвих ситуаціях також одягають маски.

Завдання для групи: візьміть одну або декілька заготовлених матеріалів для маски. Намалюйте на них або ті маски, які ви іноді надягаєте, або ті, якими б ви хотіли бути. Кожній масці необхідно дати якусь назву. Після малювання кожен учасник презентує свою маску (можна презентувати її, надягнувши на себе). Можна запропонувати 2 учасникам, за бажанням, вийти та розіграти імпровізований діалог між 2-ма масками.

Запитання для обговорення:

- Чи цікаво вам було малювати маски?
- Хто намалював найбільше масок?
- В якій масці сподобалося найбільше?
- Які маски у групі здалися незвичайними?

Підсумок заняття. Аналіз ефективності проведеного тренінгу.

2.2 Тренінг «Соціокультурна компетентність майбутніх учителів початкових класів»

Мета: активізація професійно-педагогічних інтересів майбутніх учителів початкових класів, коректування хибних очікувань та стимулювання їх до творчого самовдосконалення.

Цільова аудиторія: здобувачі освіти, викладачі, практикуючі вчителі початкових класів.

Хід тренінгового заняття

Привітання й пізнання особистісних цінностей учасників (5–7 хв.). Студенти вітаються та бажають один одному успіхів у професійному навчанні. Для налаштування на тренінг, пропонується на спеціальному аркуші паперу намалювати уявний символ, що найістотніше відображає сьогоднішній настрій та зацікавлення кожного студента. Після завершення завдання учасники почергово розповідають про свої уподобання та наміри (приміром, оптимісти, що люблять художне

мистецтво, можуть відобразити свій стан у вигляді натюрморту з квітів з наступним обґрунтуванням).

Вправа «Соціокультурні ситуації» (20 хв).

Студентам пропонують наступні ситуації:

1. Імпровізуйте соціокультурну ситуацію в початковій школі: «Якщо учень перебуває у постійному стресі через власну соціокультурну відмінність, то він...».

2. Обміркуйте та презентуйте соціокультурну ситуацію в початковій школі: «Якщо учень зростає в атмосфері критики з боку дорослих, то він...».

3. Представте соціокультурну ситуацію в початковій школі: «Якщо учень почувається в безпеці, то він...».

4. Проаналізуйте соціокультурну ситуацію в початковій школі: «Якщо учень живе у постійному страху через власну соціокультурну відмінність, то він...».

Вправа «Валіза професійних труднощів».

Робота в малих групах. За підсумками проходження педагогічної практики в школі студенти на окремому аркуші записують ті труднощі, страхи, проблеми, з якими вони стикалися у роботі з учнями чи адміністрацією. Аркуші кладуть до умовної валізи, якими потім обмінюються та спільно обговорюють, дають один одному поради.

Підсумок заняття (2 хв). Метод «Прес»: завершіть думки: «Сьогодні мене найбільше вразило...», «Я впевнена, що...», «Спілкування засвідчило...», «Професія вчителя для мене», «Найбільші педагогічні труднощі у соціокультурній взаємодії з школярами – це...» і тощо.

Підсумок заняття. Аналіз ефективності проведеного тренінгу.

2.3 Тренінг «Професійна рефлексія соціокультурної діяльності майбутніх учителів початкових класів»

Мета: виявлення професійних цінностей майбутніх учителів та внесення відповідних коректив.

Цільова аудиторія: здобувачі освіти, викладачі, практикуючі вчителі початкових класів.

Хід тренінгового заняття

Привітання (5-7 хв). Студенти вітаються один з одним в колі, бажаючи сусідові того, чого б побажав собі.

Вправа «Яскраві фрагменти моєї педагогічної соціокультурної діяльності» (30 хв).

Студенти попередньо отримують завдання створити колаж із журнальних статей, електронних видань, який би у вигляді цілісного фільму відтворював сюжетну лінію власної майбутньої соціокультурної діяльності. Головними персонажами стрічки є учитель та учні. Рекомендується використовувати також фотокартки з педагогічної практики в початковій школі та власного шкільного життя. Відбувається презентація проектів учасників тренінгу з наступним обговоренням.

Вправа «Моя кар'єра через 5–10 років».

Обговорення з учасниками їхніх професійних очікувань і намірів: Якою ви уявляєте свою професію в майбутньому? Чого очікуєте з острахом? Чого найбільше хочете досягти? Яким уявляєте своє спілкування з батьками учнями? тощо.

Підсумок заняття (3–4 хв). Студенти висловлюють думки стосовно переглянутих проектів (основний сюжет, кульмінаційний момент, висновки, можливі труднощі соціокультурної діяльності) і висловлюють думки стосовно перспектив майбутньої професійної діяльності.

Метод «Прес». Підсумовуючи роботу, завершіть речення: «Сьогодні мене найбільше вразило...», «Мимоволі я згадала...», «Мені запам'яталося...», «Мені було моторошно від того, що...», «Я раділа від того, що...», «Спілкування виявилось...», «У майбутній

професійній діяльності я...», «Очевидно, найскладнішим у школі для мене...» тощо.

Теми міні-творів та есе

1. Портрет справжнього вчителя.
2. Портрет «неефективного» вчителя.
3. Мої комунікативні вміння.
4. Чому я обрав професію вчителя початкових класів?
5. Чи вмію я спілкуватися?
6. Мої сьогоднішні навчальні успіхи.
7. Що мені дало сьогоднішнє заняття?
8. Чому мені подобається професія вчителя?
9. Що розчаровує мене у вчительській професії?
10. Яким учителем я буду?

Вправа «Постав собі запитання»

Студентам пропонується після закінчення заняття поставити собі питання:

1. Як я працював на занятті?
2. Чого я навчився?
3. Що не зміг (не захотів, не встиг) зробити?
4. У чому причина моїх успіхів?
5. У чому причина моїх невдач?
6. Що було б, якби я доклав більше зусиль на занятті?
7. Як я можу застосувати знання, одержані на занятті?

Вправа «Рефлексія мого внутрішнього стану»

Студентам пропонується висловити уявлення про свій внутрішній стан на даний момент у будь-якій формі (словесній, мовою жестів, мовою малюнку).

Вправа «Я очима інших»

Студентам пропонується: а) у вигляді схеми, малюнка, вірша, прислів'я тощо зобразити себе «очима інших»; б) обговорити зображення в групі.

Міні-проект «Я – майбутній учитель»

Студентам пропонується:

- а) на аркуші паперу зобразити себе в ролі вчителя;
- б) обговорити зображення в групі за запитаннями:
 1. Що можна сказати про зображення вчителя?
 2. Що можна сказати про автора зображення?
 3. Що вам хотілося б змінити в зображенні чи додати до нього?

Вправа «Візуалізація»

Студентам пропонується обрати рослину (дерево), що найкраще передає їхні особистісні риси, та пояснити свій вибір.

Вправа «Зніми маску»

Студентам пропонуються картки з незакінченими реченнями, які треба завершити, попередньо не обдумуючи. Основна вимога до завершення висловлювання – його щирість. Якщо, на думку інших учасників, висловлювання не було щирим, студент бере ще одну картку.

Приклади незавершених речень:

Мені не подобається в інших людях.....

Мені дуже хотілося б.....

Я дратуюся, коли.....

Інші люди не розуміють, що я.....

Я не розумію, як інші можуть.....

Мені подобається.....

Підсумок заняття. Аналіз ефективності проведеного тренінгу.

2.4 Тренінг соціокультурної діяльності

Мета: виявлення професійних цінностей майбутніх учителів та внесення відповідних коректив.

Цільова аудиторія: здобувачі освіти, викладачі, практикуючі вчителі початкових класів.

Хід тренінгового заняття

Розминка: вправа типу «Карусель», у межах якої учасники в парах розігрували невеликі сценки із заданими ролями: вчитель – учень, учень – учень, вчитель – батьки тощо. Обмін почуттями в парах і загальному колі, обговорення ролей, які сподобалися та не сподобалися.

Діагностична вправа: переконати однокурсника взяти участь в «Флешмоб і рівності прав». Учасники по черзі намагалися переконати свого однокурсника вийти у вихідний день на «Флешмоб рівності прав». Дозволялися будь-які прийоми впливу. Потім проводилося коротке обговорення.

Теорія: зазначалося, що в професійній діяльності майбутніх УПШ виникає безліч складних ситуацій (сварок і конфліктів, вибору правильної поведінки), а особливо непросто приймати потрібне рішення у роботі з молодшими школярами із різними соціокультурними відмінностями.

Відпрацювання: вправа в трійках, спрямована на проживання кожним учасником труднощів соціокультурної взаємодії. Після теоретичної частини студентам ЕГ пропонувалося вирішити низку ситуацій соціокультурної взаємодії, які вимагають корекції. Наприклад, уявіть, що Ви класний керівник та йдете зі школярами в позашкільний час на виставу, а Вам назустріч йде темношкірий чоловік. Побачивши його весь клас починає голосно кричати, сміятися і показувати на нього пальцем. Або ж: до Вашого класу прийшов навчатися хлопчик з країни ближнього зарубіжжя (наприклад, з Грузії або Узбекистану) та Ви його посадили за одну парту з іншим хлопчиком, який не хоче цього і знущається над новеньким. Проаналізуйте обидві ситуації та сформулюйте загальні правила поведінки в ситуаціях взаємодії з дітьми різних соціокультурними відмінностями. Далі студенти ЕГ обговорювали власні враження в трійках, загальний аналіз. Тривалість обговорення – максимальна. Пасивні учасники обов'язково стимулювалися запитаннями.

Узагальнення: гра «Вожатий». Один з учасників грав роль вожатого, у команді якого залишилося обмаль місць, а інші учасники були молодшими школярами, які намагалися потрапити в команду. Обговорення підсумків.

Рефлексія і міжособистісна підтримка: загальний аналіз усіх вправ, стимулювання процесів зворотного зв'язку, самоаналізу, обмін почуттями. На завершення – вправа на групову згуртованість для зняття напруги та розбіжностей, які виникли під час тренінгу, наприклад, «Живі руки».

Підсумок заняття. Аналіз ефективності проведеного тренінгу.

2.5 Тренінг соціокультурних умінь майбутніх учителів початкових класів

Мета: розвиток умінь спостерігати за співрозмовником, розуміти його психологічний стан, здатності правильно трактувати невербальні засоби спілкування; налагодження довірливих стосунків у групі; розвиток здатності майбутніх педагогів до діалогічної взаємодії, умінь емпатії, рефлексії; засвоєння моделей ефективного безконфліктного спілкування.

Цільова аудиторія: здобувачі освіти, викладачі, практикуючі вчителі початкових класів.

Хід тренінгового заняття

1. *Привітання*, спостереження за емоційним станом учасників тренінгової групи (4-6 хв). Студенти вітаються один з одним, водночас уважно спостерігаючи за поведінкою співрозмовника, його мімікою, жестами. Після привітання висловлюють свою думку про емоційний стан кожного з учасників групи.

2. *Вступна частина* (8-10 хв). Викладач пропонує студентам відповісти на запитання: «Чи виникають у Вас труднощі в налагодженні комунікативної взаємодії з товаришами по групі, викладачами? Які причини цих труднощів? Яких комунікативних умінь

Вам бракує?» Розкриває завдання тренінгу, коротко характеризує комунікативні вміння, які будуть удосконалюватися в процесі заняття, їх значення для майбутньої професійної діяльності в початковій школі.

3. Вправа «Співрозмовник і слухач».

Мета: формування умінь емпатійного слухання, розуміння внутрішнього стану співрозмовника, його невербального мовлення.

Учасники працюють у парах. По черзі вони розповідають один одному про свій стан на даний момент (проблеми, труднощі, конфлікт із близькими, незадоволеність собою тощо). «Слухач» мовчки вислуховує розповідь, спостерігаючи за всіма невербальними проявами «співрозмовника» і фіксуючи їх у пам'яті (насплювання брів, зміна виразу обличчя, рухи очей тощо). Після цього він дає повний аналіз почутого та зафіксованого під час розповіді.

Рефлексія: учасники відповідають на запитання: «Що цікавого ви помітили під час виконання вправи? З якими труднощами зіткнулись?».

4. Вправа «Впізнай казкового героя».

Мета: розвиток умінь діалогічної взаємодії в парі; спілкування в групі; рефлексивних умінь.

Учасники розпочинають роботу в парах. Кожен із них визначає казкового героя чи літературного персонажа, який найповніше відображає індивідуальні риси та особливості партнера. Ім'я персонажа записується на картку і віддається викладачу. Після цього імена казкових героїв у випадковій послідовності отримують усі учасники групи, по черзі називають їх і спільно виділяють найхарактерніші риси, властиві для героїв, за якими група вгадує учасника.

Рефлексія: «Розкажіть про враження від вправи. Чи доречно вибрані казкові персонажі? Які способи роботи в парі виявилися найбільш ефективними?»

5. Дидактична гра «Знайди вихід із конфлікту».

Мета: актуалізація знань студентів про застосування емпатійних умінь та навичок у процесі взаємодії зі співрозмовником; закріплення навичок емпатії, вміння поставити себе на місце іншої людини, збагнути її стан та переживання; пошук і засвоєння нових моделей ефективного безконфліктного спілкування.

На початку гри викладач актуалізує знання студентів за допомогою низки запитань: «Що таке конфлікт? Назвіть його ознаки. Які причини виникнення конфлікту? Як повинен діяти вчитель під час конфлікту? З'ясуйте значення емпатії у конфлікті». Далі учасники діляться на мікрогрупи. Кожній дається на вибір певна конфліктна ситуація або ж учасники обирають свій варіант. За допомогою пантоміміки члени групи повинні відобразити два варіанти виходу з конфлікту: деструктивний чи конструктивний. Після презентації пантомім відбувається обговорення в групі.

Рефлексія: відповідь на запитання «Які почуття та переживання виникали

під час гри? З якими труднощами ви зіткнулись? Який досвід здобули?»

6. *Підсумок заняття.* Аналіз ефективності проведеного тренінгу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ТА ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. Режим доступу URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018>
2. Закон України «Про освіту» 2017р. №38-39. Режим доступу URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Концепція «Нова українська школа» Режим доступу URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola>
4. Алікберов Р. Д. Соціокультурна ідентичність: соціально-філософський аналіз. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20 трав. 2016 р.)*. Одеса: Юридична література, 2016. С. 20–22.
5. Бадер В. Формування культури мовлення майбутніх учителів початкових класів як засіб їх соціалізації. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2012. Вип. LIX. С. 237–244.
6. Бачинська Є. М. Механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 1(54). С. 79–88
7. Білоцерківська Н. Г. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2009. 198 с.
8. Богданова Н. Соціокультурне середовище як визначальний фактор формування культури життєтворчості особистості. *Вісник Інституту розвитку дитини*. 2011. № 15. С. 25–30.
9. Гаркович О. Л. Педагогічне проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутнього вчителя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Педагогіка. Соціальна робота*. 2015. Вип. 37. С. 26–28.
10. Заредінова Е. Р. Соціокультурні цінності як регулятори життєдіяльності суспільства та особистості. *Теоретико-методичні*

- проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2015. Вип. 19 (1). С. 226–235.
11. Котубей В. Ф. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи в педагогічних коледжах: дис. док.філ.:011/Мукачівський держ. ун-тет. Мукачево, 2020. 279 с.
 12. Котубей В. Ф. Проблема соціокультурного розвитку студентів в умовах педагогічного коледжу. *«Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів»*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Мукачево, 16-17 травня 2019 р.). Мукачево: Вид-во МДУ, 2019. С. 167–169.
 13. Лалак Н.В. Проблема готовності молодших школярів до крос – культурної взаємодії (на прикладі шкіл Закарпаття). *Education and Science. Díl 4. Pedagogic kévědy*. 2017. С.22-28 (Praha)
 14. Мельничук І. М. Цільові аспекти використання тренінгів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2007. Вип. 19. С. 185–192
 15. Сластенина В.А Ігрове моделювання в діяльності педагога: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів .К: Академія, 2006. 368 с.

Навчально- методичне видання

**ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ:
практичний poradник
для здобувачів фахової передвищої, вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта**

Укладач В.Ф.КОТУБЕЙ

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.
Віддруковано в редакційно-видавничому центрі МДУ

89600, м. Мукачево
вул. Ужгородська, 26
тел. 2-11-09

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>